

הגורמים לפרוץ מלחמת יום הכיפורים

ספרי הלימוד המאושרים לשימוש בהיבחנות עם ספר פתח נכתבו לפני שנים רבות, חלקם – שנים רבות מאוד. המשמעות היא שבמספר נושאים קיימת אי הלימה בין המופיע בספרים ובין מסקנות המחקר העכשווי. (ראו לדוגמה מסמך ההבהרה שפורסם על ידנו [הגורמים להעברת שאלת א"י לאו"ם](#)).

בשנים האחרונות, מאז פורסמו מחקרים חדשים על מלחמת יום הכיפורים - ספרו של פרופ' יואב גלבר – רהב - אנו מקפידים להתייחס בביקורתיות לטענה כאילו אחד ממניעי סאדאת היה דחיית הצעת השלום על ידי ישראל. (ראו לדוגמה – אופן הניסוח שלנו במחווניס).

במסמך זה נביא אסמכתאות ממחקריהם של פרופ' יואב גלבר ופרופ' דן שיפטן. ראוי לציין כי הפרכת הטענה בדבר הצעת שלום שנדחתה על ידי ישראל מופיעה גם בספרו של מאיר בוימפלד, **קפיצה למים הקרים: המגעים המדיניים בין ישראל, מצרים וארצות הברית בשנים שקדמו למלחמת יום הכיפורים 1970 – 1973**, אפי מלצר, 2017; וכן בחגי צורף ומאיר בוימפלד, **יבוא יום ויפתחו הארכיונים: ממשלת גולדה מאיר ומלחמת יום הכיפורים**, כרמל 2022.

מסמך זה נועד לדייק את סוגיית הגורמים לפרוץ מלחמת יום הכיפורים.

מומלץ להעבירו לתלמידים. אין להצטייד בדפים אלה בבחינה עצמה. וחזקה על המורים שיעירו את עיני התלמידים ויסבירו להם את הסוגייה.

שימו לב –

**החל ממועדי תשפ"ו לא נקבל תשובות הטוענות שישראל
דחתה את הצעות מצרים לשלום.**

"הטיעונים על דחיית הצעת השלום אינם מחזיקים מים ומדובר בשלום מומצא שלא הוצע על ידי מצרים לישראל או לארה"ב ולכן גם לא נדחה על ידן".¹

כך מופיעים הדברים במחווה:

א. מי מן הצדדים פתח במלחמה:

סוריה ומצרים

המניעים

- השאיפה לשקם את כבודן בעקבות התבוסה במלחמת ששת הימים.
- להשיב לעצמן את השטחים שאיבדו במלחמות הקודמות: סוריה את רמת הגולן ומצרים את חצי האי סיני.
- יש הטוענים שמצרים ראתה במלחמה אמצעי לפתיחת תהליך מדיני שיביא לנסיגת ישראל מסיני, לאחר שנדחו יוזמותיה להסדר עם ישראל.

כלומר – בגורמים למלחמת יום הכיפורים אין לציין שאחד הגורמים הוא דחיית הצעת שלום שהציגה מצרים, שכן לא הייתה הצעה כזו. ראוי ונכון להתייחס למגעים הדיפלומטיים המרובים שהתקיימו בתקופה זו ולא הניבו פרי, בין היתר בשל העובדה שלא היה בהם דבר שישראל הייתה יכולה לקבל "בתמורה" לחצי האי סיני. מכאן שהסכם השלום שנחתם כמה שנים לאחר המלחמה, לא דמה במאום למה שעמד על הפרק לפניו.

לרשותכם קטעים מתוך המחקרים האחרונים, להבהרת הסוגייה:

"מלחמת יום הכיפורים פרצה לא בגלל התעקשות ישראלית להחזיק בכל חצי האי סיני, אלא בשל עמידת מצרים על נסיגת ישראל מכולו ומשאר השטחים, או למצער, על התחייבותה המוקדמת, המוצהרת והחתומה, לעשות זאת תמורת ערבויות בינלאומיות שלא כללו פירוז של השטחים המפונים, לפני כל דיבור או מו"מ בנושא אחר. הפרוטוקולים של השיחות בין איסמעיל² וקיסינג'ר³, ההתכתבות ביניהם לפני השיחות, תוך כדי קיומן ואחריהן, העדכונים שנמסרו באופן שוטף לישראל, נאומיו של סאדאת ואפילו ספרות הזיכרונות המצרית, מבהירים במפורש כי מצרים לא

¹ יואב גלבר, רהב, **דרכה של ישראל אל מלחמת יום הכיפורים 1970 – 1973**, דביר 2021

² חאפז איסמעיל – יו"ר המועצה לביטחון לאומי של מצרים.

³ הנרי קיסינג'ר – מזכיר המדינה האמריקני החל מ-21 בספטמבר 1973.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף מורשת חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

הציעה הצעת שלום או הסדר כלשהו לארצות הברית או לישראל. ולכן הצעה כזו כלל לא נדונה ולא נדחתה. איסמעיל הציג את עמדתה והידועה של מצרים. סאדאת שאף להגיע להסכם עם ארה"ב, לא עם ישראל, וקיווה שהממשל יכפה אותו על ישראל על ידי אמברגו ולחץ מדיני. מבחינתו, ההסדר צריך לכלול גם את סוריה, שותפתו לפדרציה, את ירדן והפלסטינים, ולהתנהל בדירוג מסוים כאשר מצרים מובילה והמדינות האחרות מצטרפות בהמשך. הסדר שיושג בין ישראל ובין מדינות ערב יכלול (אולי) את הדרך לפתרון הבעיה הפלסטינית ובסופו הלא מוגדר של התהליך – יביא לשלום.

מצרים עמדה על כך שנסיונות צה"ל מסיני חייבת להתחיל כבר בשנה 1973. לשיטתה היא תסתיים במצב של אי-לוחמה בין שתי המדינות, אך הסכמי השלום ייחתמו רק לאחר השלמת הנסיגה מרמת הגולן ומן הגדה המערבית ופתרון בעיית הפליטים/הבעיה הפלסטינית [...] דרישה מצרים נוספת הייתה שהסידורים האלה לא יפגעו בריבונותה של מצרים בסיני, כלומר: סיני לא יפורז, ולכל היותר תפורז רצועה צרה והדדית משני צידי הגבול.

איסמעיל הבהיר שהנסיגה תביא למצב דומה למצב שביתת הנשק ששרר לפני מלחמת ששת הימים, ואז תעלינה השאלות הנוגעות לפלסטינים. הוא התחמק משאלה בדבר הכרה בלגיטימיות קיומה של מדינת ישראל [...] ודחה אפשרות של שיחות ישירות כל עוד צה"ל מצא על אדמה ערבית (לא רק מצרית), גם אם תהיה התחייבות ישראל לנסיגה.

לא הייתה זו הצעה לשלום או להסדר אלא עמדה מצרית אולטימטיבית דומה לזו שהוצגה ליארינג⁴, לרוג'רס⁵ ולסיסקו⁶ בשנת 1971 ושונה מן התהליך שהתפתח ממלחמת יום הכיפורים והביא להסכם שלום אחר לגמרי עם מצרים⁷

ב-2024 יצא לאור ספרו של פרופ' דן שיפטן המבוסס, בין היתר, על מסמכים מצריים. שיפטן מציין מפורשות כי "סאדאת אישר כבר אז בפומבי את מה שהפרוטוקולים מוכיחים: מצרים לא הציעה יוזמה. היא ציפתה ללחץ אמריקאי לנסיגה ישראלית מלאה, בלא תמורה מדינית של ממש. את ההצעות האמריקאיות הגדיר נשיא מצרים בריאיון בניו יורק כ"הרעיונות המגוחכים של וושינגטון". השיחות נתקעו כאשר קיסינג'ר ניסה, לשווא, לחלץ מאיסמעיל תמורה כלשהי בכיוון של שלום או הכרה – מה שסאדאת אפיין כ"ויתורים רבים המוצהרים בפומבי". קיצורו של דבר: מתברר שלקראת המלחמה ב-1973 לא הייתה כלל, יוזמת שלום מצרים. לא רק סאדאת ששלל במפורש את קיומה, לא רק הפרוטוקולים מעידים שבשיחות בוושנינגטון לא הוצע דבר המצדיק אפיון כזה, לא רק שהלגיטימיות של הסדר מהסוג שהובטח ב-1979 נפסלה מעיקרה כבגידה בלתי נסלחת. אפילו מצרים הרשמית לא האשימה בדיעבד, גם בהקשר פולמוסי שנועד להביך את ישראל, שהייתה יוזמה כזו במועד כזה".⁸

⁴ גונאר ירינג – מתווך מטעם האו"ם בסכסוך הישראלי – ערבי
⁵ ויליאם פירס רוג'רס – מזכיר המדינה האמריקני בתקופת נשיאותו של ניקסון. (ינואר 1969 עד 3 בספטמבר 1973).

⁶ ג'וזף ג'יי סייסקו – סגנו של קיסינג'ר.

⁷ גלבר. עמ' 605 - 606

⁸ דן שיפטן, **תנופתו ושברו של המאבק הכלל - ערבי נגד ישראל, מלחמת יום הכיפורים כ"תחילת סופו" של המאבק**, 2024, המכון למחקרי ביטחון לאומי, עמ' 139 – 160. שיפטן בוחן בפרק זה את

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף מורשת חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

ראוי לציין כי הפרכת הטענה בדבר הצעת שלום שנחתה על ידי ישראל מופיעה גם בספרו של מאיר בוימפלד, **קפיצה למים הקרים: המגעים המדיניים בין ישראל, מצרים וארצות הברית בשנים שקדמו למלחמת יום הכיפורים 1970 – 1973**, אפי מלצר, 2017; וכן בחגי צורף ומאיר בוימפלד, **יבוא יום ויפתחו הארכיונים: ממשלת גולדה מאיר ומלחמת יום הכיפורים**, כרמל 2022.

ולסיכום – הערה נוספת של גלבר על הכשל המודיעיני:

"למיטב הכרתי, מלחמת יום הכיפורים לא הייתה אף אחד מכל הדימויים או התוויות שדבקו בה. תוצאותיה לא נבעו ממחדל מודיעיני ערב פרוץ המלחמה אלא משורה ארוכה מאוד של תפיסות, קונספציות, מעשים ומחדלים מודיעיניים, צבאיים ומדיניים, שראשיתה בקיבוע דמותו של החייל הערבי ביום השביעי של מלחמת ששת הימים בדמות הבורחים בסיני והשבויים בעתלית, המשכה בפעולות כראמה במרץ 1968 (שהייתה אות אזהרה ראשון, שלא הוכר ככזה, מפני שיכרון הכוח שאחז בצבא), בתופעות שנחשפו במלחמת ההתשה ובדרך שהמלחמה ההיא קובעה בתודעת הציבור והצבא. צה"ל שיחק שחמט עם עצמו והתאים לעצמו את מהלכי היריב. הוא התכוון למלחמה שהייתה, והיה זה מעשה מורכב, מחושב ומתוכנן לאורך שנים, ולא מחדל בהיסח הדעת שנמשך ימים אחדים ערב המלחמה".⁹

בברכת הצלחה לכולנו,

שיבה מהירה של כלל החטופים,

חזרת חיילינו לגבולם,

שיבת המפונים והמפונות לביתם,

שיקום נזקי המלחמה

ושלום על ישראל

ד"ר אורנה כץ אתר

מפמ"ר היסטוריה

טיעוני החוקרים שטענו בעבר שאכן הייתה הצעת שלום שנחתה על ידי ישראל, ומשיב לכל אחד מהם באמצעים עיגון במסמכים. הספר כולו ניתן לקריאה מקוונת: [לקריאת המהדורה המקוונת](#).
⁹ גלבר, עמ' 10.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף מורשת חברה ורוח
הפיקוח על הוראת היסטוריה

וצוות ההדרכה

